

Anita Richert-Kaźmierska
Marcin Forkiewicz
Politechnika Gdańska

KSZTAŁCENIE OSÓB STARSZYCH W KONCEPCJI AKTYWNEGO STARZENIA SIĘ¹

Wprowadzenie

Od początku XX wieku w Europie dynamizuje się proces starzenia się społeczeństwa. Początkowo transformacja demograficzna dotyczyła głównie społeczeństw państw „starej Unii”, obecnie jest to zjawisko dotykające także państw Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Polski.

Polska przekroczyła próg starości demograficznej² w 1967 roku. W roku 2010 udział osób w wieku powyżej 65. roku życia w ogólnej liczbie mieszkańców naszego kraju wynosił już około 13%, natomiast według prognoz OECD³ w roku 2050 populacja osób starych⁴ stanowić będzie 30% ogółu ludności Polski.

Unia Europejska oraz rządy państw członkowskich stają przed wyzwaniem łagodzenia społeczno-gospodarczych konsekwencji starzenia się społeczeństwa. Podejmowane działania przebiegają dwutorowo:

- na rzecz odmłodzenia społeczeństwa,
- na rzecz zwiększenia aktywności zawodowej oraz aktywności w życiu publicznym osób starszych.

Celem opracowania jest przybliżenie istoty koncepcji aktywnego starzenia się. Ponadto przedstawiono funkcje, jakie w tej koncepcji pełni edukacja osób starszych, a także jaki jest udział polskich seniorów w edukacji formalnej i nieformalnej.

---

¹ Praca powstała w ramach projektu *Best Agers – Using the knowledge and experience of professionals in their primes to foster business and skills development in the Baltic Sea Region*, współfinansowanego przez Unię Europejską (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego) w Programie Regionu Morza Bałtyckiego 2007-2013. Praca naukowa finansowana ze środków finansowych MNiSW na naukę w latach 2011-2012, przyznanych na realizację projektu międzynarodowego współfinansowanego.

² Według norm ONZ oznacza on 7-proc. udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej strukturze ludności.

³ *World Population Prospects: The 2008 revision. Volume II: Sex and age distribution of the World population.* United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York 2009, s. 121, 735.

⁴ Powyżej 65. roku życia.

1. Koncepcja aktywnego starzenia się

Wysokie tempo życia, medialny kult młodości i piękna, wszechobecność nowoczesnych technologii – to tylko niektóre cechy współczesności. Paradoksalnie w czasach, kiedy w skali europejskiej i globalnej liczba osób starszych rośnie szybciej niż kiedykolwiek dotąd, społeczeństwo odrzuca starość i słabość. Rodzi się gerontofobia⁵ i ageizm⁶. Jak pisze B. Synak, „nigdy chyba świat nie był tak sprzymierzony przeciw starszej generacji jak obecnie, nigdy też pozycja społeczna człowieka starego nie była tak niska”⁷.

Pod koniec lat 90. XX wieku Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) wprowadziła w sferę polityki i gospodarki koncepcję aktywnego starzenia się (*active ageing*)⁸. Stanowi ona próbę nowego ujęcia procesu starzenia się i starości. Kształtuje nowy wizerunek osoby starszej.

Aktywne starzenie się „jest procesem optymalizacji szans zdrowotnych oraz związanych z uczestnictwem i bezpieczeństwem, w celu polepszenia jakości życia, kiedy ludzie się starzeją”⁹. Oznacza zachowanie sprawności fizycznej i możliwości wykonywania pracy zawodowej przez osoby starsze możliwie jak najdłużej, a także ich czynny udział w życiu społecznym, ekonomicznym, kulturowym i cywilnym.

Rozwój aktywnego starzenia się determinują w równej mierze czynniki zewnętrzne, jak i wewnętrzne.

Czynniki zewnętrzne określają warunki otoczenia, w którym funkcjonują osoby starsze. Należą do nich m.in.:

- czynniki ekonomiczne (na przykład wysokość świadczeń emerytalnych, zachęty finansowe do dłuższego pozostawania aktywnym zawodowo),
- czynniki społeczne (na przykład kulturowo ukształtowany, przyjęty w społeczeństwie stereotyp osoby starszej i procesu starzenia się, dostęp do edukacji, sieci wsparcia dla osób starszych – głównie samotnych),
- otoczenie fizyczne (w tym infrastruktura dostosowana do potrzeb osób starszych, niepełnosprawnych fizycznie),
- usługi ochrony zdrowia (na przykład dostępność programów profilaktycznych, opieka zdrowotna osób starszych, w tym długoterminowa, wsparcie psychologiczne).

⁵ Zjawisko psychologiczne przejawiające się w negatywnych wyobrażeniach o starości, połączonych z lękiem przed starością i byciem osobą starszą.

⁶ W Polsce pojęcie ageizm stosuje się najczęściej w odniesieniu do dyskryminacji ze względu na wiek na rynku pracy.

⁷ B. Synak: *Ludzie starzy w warunkach transformacji ustrojowej*. Gdańsk 2000, s. 15.

⁸ A. Kalachea, I. Kickbusch: *A global strategy for healthy ageing*. „World Health” July-August 1997, s. 4-5.

⁹ *Active ageing. A policy framework*. World Health Organization, Madrid 2002, http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf, dostęp: 1.02.2011.

Czynniki wewnętrzne kształtują przede wszystkim osobowość osoby starszej oraz prowadzony przez nią styl życia.

Wzmocnieniu czynników aktywnego starzenia się mają służyć wdrażane na poziomie wspólnotowym oraz w państwach członkowskich odpowiednie polityki publiczne. Zalecenia co do ich zakresu merytorycznego i metodycznego zawierają m.in.

- *Longer working lives through pension reforms*¹⁰ – dokument prezentujący wykaz priorytetów wzrostu aktywności zawodowej osób starszych oraz ich aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym,
- *Europejska strategia zatrudnienia*, w której działania na rzecz aktywnego starzenia się¹¹ potraktowano jako warunek konieczny do osiągnięcia celu, jakim miało być uzyskanie do roku 2010 stopy zatrudnienia wśród osób starszych (55-64 lata) na poziomie 50%¹²,
- *Odnowiona strategia lizbońska*, gdzie w interpretacji znaczenia celu „tworzenie większej liczby lepszych miejsc pracy” zwraca się uwagę na to, iż państwa członkowskie i partnerzy społeczni powinni zwiększać wysiłki na rzecz wzrostu poziomu zatrudnienia „szczególnie poprzez prowadzenie aktywnych polityk zatrudnienia, które pomagają ludziom w znalezieniu pracy oraz dostarczają bodźce zachęcające ich do nierezygnowania z zatrudnienia, tworzenie polityk aktywnego starzenia się, które zniechęcają pracowników do zbyt wczesnego przechodzenia na emeryturę oraz poprzez modernizację systemów zabezpieczeń socjalnych tak, aby w dalszym ciągu zapewniały one bezpieczeństwo potrzebne ludziom do radzenia sobie ze zmianami”¹³.
- *Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie uwzględnienia potrzeb osób starszych z marca 2009 roku*¹⁴, definiująca szczegółowe wytyczne w zakresie działań na rzecz aktywizacji osób starszych w Unii Europejskiej.

2. Edukacja w koncepcji aktywnego starzenia się

Edukacja stanowi jeden z filarów koncepcji aktywnego starzenia się. Według Światowej Organizacji Zdrowia to niski poziom wykształcenia jest głównym czynnikiem prowadzącym do bezrobocia, a także zwiększającym ryzy-

¹⁰ *Longer working lives through pension reform*. Directorate General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, European Commission, Luxembourg 2009.

¹¹ Decyzja Rady w sprawie wytycznych polityk zatrudnienia państw członkowskich (2003/578/EC) z dnia 22 lipca 2003 r. Dz. Urz. UE 2003/ L 197/13, s. 335.

¹² Cel ustalony na szczycie Rady w Sztokholmie w marcu 2001 r.

¹³ *Wspólne działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Nowy początek strategii lizbońskiej*. Komunikat na wiosenny szczyt Rady Europejskiej z dnia 2 lutego 2005 r. (COM 2005/24), s. 10.

¹⁴ *Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego z dnia 31 marca 2009 r. w sprawie uwzględnienia potrzeb osób starszych*. Dz. Urz. UE 2007/C 77/26.

ko niepełnosprawności, utraty zdrowia i życia wśród osób starszych. Osoby lepiej wykształcone, uczestniczące w procesie kształcenia przez całe życie, łatwiej adaptują się do zachodzących zmian, także w starszym wieku. Łagodniej przechodzą proces „stawania się człowiekiem starym”¹⁵ i rzadziej doświadczają wykluczenia społecznego.

W koncepcji aktywnego starzenia się edukacja pełni co najmniej cztery funkcje: właściwą, zastępczą, społeczną i psychoterapeutyczną.

Właściwa funkcja edukacji polega na stałym aktualizowaniu i uzupełnianiu wiedzy i umiejętności osób dorosłych, przede wszystkim w zakresie nieobjętym programem szkolnym, a niezbędnym we właściwym wypełnianiu obowiązków i pełnieniu ról zawodowych i społecznych¹⁶.

Funkcja zastępcza polega na przekazywaniu ludziom dorosłym takich wiadomości i rozwoju takich umiejętności, których nie zdobyli w czasie nauczania szkolnego.

Przyswajanie nowej wiedzy i jej aktualizowanie oraz nabywanie i rozwój nowych umiejętności stanowią o utrzymaniu atrakcyjności osób starszych na rynku pracy. W tym sensie edukacja ogranicza zakres wykluczenia ekonomicznego i społecznego osób starszych.

Kontynuacja edukacji przez osoby starsze pełni także funkcję społeczną. Po pierwsze – uczestnictwo w programach i przedsięwzięciach edukacyjnych kierowanych do osób starszych daje im poczucie inkluzji oraz ułatwia nawiązywanie nowych i utrzymywanie dotychczasowych więzi społecznych. Po drugie – nauka pomaga zwiększyć świadomość i wiedzę na temat zdrowia, zdobyć umiejętności obsługi nowoczesnych technologii codziennego użytku (np. Internetu, elektronicznej bankowości), co wpływa na zachowanie przez osoby starsze niezależności i autonomii. Ponadto aktywność edukacyjna osób starszych wpływa na ocenę tej grupy w otoczeniu. Umożliwia przełamywanie stereotypowego wizerunku osoby starszej: niesamodzielnej, niedołączonej, społecznie izolowanej i izolującej się.

Udział w programach i przedsięwzięciach edukacyjnych ma dla osób starszych także walor psychoterapeutyczny. Pozwala zachować sprawność intelektualną, która z kolei wpływa na opóźnienie procesów biopsychospołecznego starzenia się. Ponadto daje poczucie włączenia społecznego i przeciwdziała zachorowaniom na depresję, jakiej na skutek alienacji społecznej często ulegają ludzie starsi.

¹⁵ K. Wiśniewska-Roszkowska: *Starość jako zadanie*. Warszawa 1989.

¹⁶ *Wprowadzenie do andragogiki*. Red. T. Wujek. Warszawa 1996, s. 263-264.

Edukacja dorosłych, w tym osób starszych, jest realizowana w trzech głównych formach¹⁷:

- edukacji formalnej (szkolnej) – oferowanej przez instytucje szkolne i szkoleniowe, realizowanej ściśle w oparciu o przyjęty program kształcenia, kończącej się uzyskaniem przez osobę uczącą się właściwego certyfikatu potwierdzającego zdobytą wiedzę i umiejętności,
- edukacji nieformalnej (nauki przez praktykę), która ma miejsce poza głównym systemem edukacyjnym,
- edukacji pozaformalnej (incydentalnej) – stanowiącej część naszego życia, choć często nieuznawanej za proces uczenia się. Obejmuje ona wszelkiego rodzaju rozmowy, spotkania towarzyskie, które poprzez wymianę informacji dostarczają wiedzy, kształtują nasze myślenie o świecie.

Zakres merytoryczny oraz metodyka edukacji osób starszych różnią się od edukacji, której odbiorcami są osoby młodsze. Warunkują to m.in.:

- wiek uczących się oraz związane z nim zdolności mnemotechniczne,
- posiadane doświadczenie życiowe i zawodowe,
- potrzeby, zainteresowania oraz oczekiwane korzyści kształcenia,
- różnice w społecznych rolach osób starszych oraz wpływ edukacji na te role.

Osoby starsze korzystają głównie z nieformalnych oraz pozaformalnych form kształcenia. Dostarczają one nowej wiedzy i umiejętności poprzez stosowanie ich w praktyce. Wiek nie uniemożliwia kształcenia się, wymaga jedynie zastosowania innych metod dostarczania wiedzy. W edukacji osób starszych najmniej skuteczne są zajęcia o charakterze wykładu, znacznie lepsze rezultaty osiąga się, stosując nauczanie bezpośrednie, to jest trening, demonstrację, *case study*, inscenizację czy obserwację.

Rozwój edukacji osób starszych wpisuje się w koncepcję *life long learning* – uczenia się przez całe życie¹⁸. W założeniach Komisji Europejskiej do roku 2010 12,5% Europejczyków w wieku produkcyjnym (25-64 lata) powinno uczestniczyć w *life long learning*¹⁹.

¹⁷ International Standard Classification of Education ISCED 1997, http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/isced/ISCED_A.pdf, dostęp: 10.02.2011.

¹⁸ OECD definiuje *life long learning* jako „rozwój indywidualny każdego człowieka i rozwój cech społecznych, umożliwiających mu funkcjonowanie w społeczeństwie, we wszystkich formach i wszystkich kontekstach – w systemie formalnym oraz w ramach kształcenia nieformalnego i incydentalnego”.

¹⁹ *European Council: Council conclusions of 5 May 2003 on reference levels of European average performance in education and training (Benchmarks)*. (2003/C 134/02). „Official Journal of the European Union” 7.6.2003, s. C134/3-4.

Tabela 1

**Udział dorosłych²⁰ w państwach UE-27 w *life long learning*
w latach 2000 i 2005**

Państwo	2000	2005
UE-27	7,1	9,7
Szwecja	21,6	33,4
Wielka Brytania	20,5	27,5
Dania	19,4	27,4
Finlandia	17,5	27,4
Holandia	15,5	15,9
Słowenia	b.d.	15,3
Austria	8,3	12,9
Hiszpania	4,1	10,5
Luksemburg	4,8	8,5
Belgia	6,2	8,3
Łotwa	b.d.	7,9
Niemcy	5,2	7,7
Irlandia	b.d.	7,4
Francja	2,8	7,1
Litwa	2,8	6,0
Cypr	3,1	5,9
Estonia	6,5	5,9
Włochy	4,8	5,8
Czechy	b.d.	5,6
Malta	4,5	5,3
Polska	b.d.	4,9
Słowacja	b.d.	4,6
Portugalia	3,4	4,1
Węgry	2,9	3,9
Grecja	1,0	1,9
Rumunia	0,9	1,6
Bułgaria	b.d.	1,3

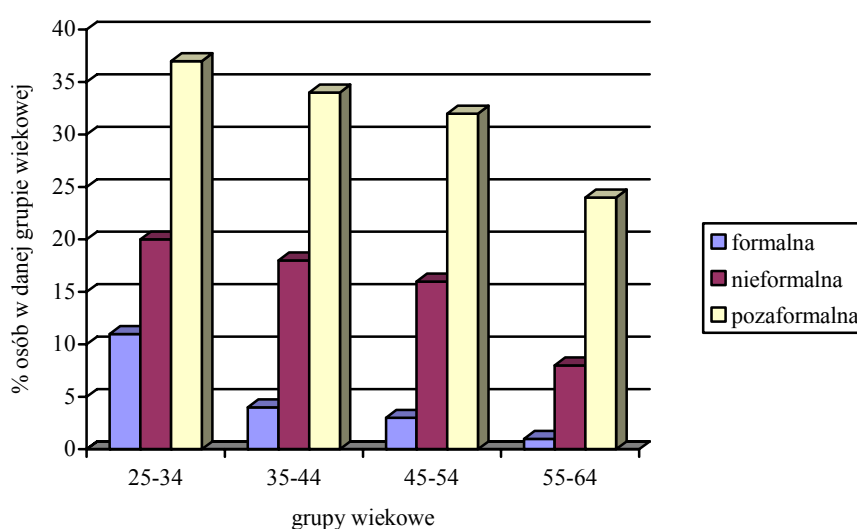
Źródło: M. Badescu, M. Saisana: *Participation in life long learning In Europe: what can be measured and compared?* European Commission Joint Research Centre, Ispra 2008, s. 11.

²⁰ Odsetek osób w wieku 25-64 lata biorących udział w programach i przedsięwzięciach edukacyjno-treningowych.

Pięć państw w Europie ma bardzo wysoki wskaźnik udziału dorosłych w programach i przedsięwzięciach edukacyjnych. Są to państwa członkowskie Unii: Szwecja, Wielka Brytania i Dania, oraz państwa spoza Wspólnoty: Norwegia i Islandia. Nie zmienia to jednak faktu, iż w 2005 roku nadal mniej niż 10% dorosłych (25-64 lata) uczestniczyło w *life long learning*. W latach 2000-2005 w większości państw członkowskich zanotowano znaczący wzrost aktywności edukacyjnej dorosłych, niemniej tempo to okazało się niewystarczające, aby osiągnąć cel 12,5% w roku 2010.

Znamienne dla włączenia dorosłych w *life long learning* jest jego zróżnicowanie ze względu na wiek oraz formę edukacji: najniższą aktywność edukacyjną wykazują osoby najstarsze, najczęściej wykorzystywaną formą edukacji jest edukacja pozaformalna.

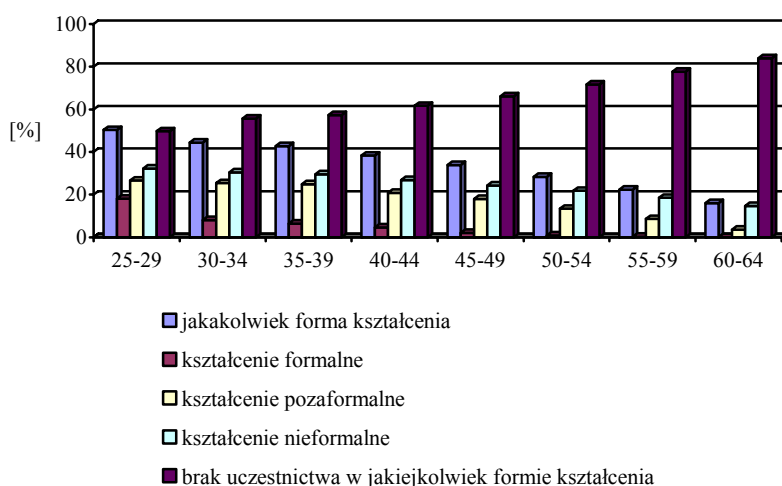

Rys. 1. Udział osób w różnych formach edukacji według wieku w Unii Europejskiej w 2005 roku

Źródło: K. Ala-Mutka, N. Malanowski, Y. Punie, M. Cabrera: *Active ageing and the potential of ICT for learning*. European Commission Joint Research Centre, Seville 2008, s. 16.

3. Aktywność edukacyjna osób starszych w Polsce

Na tle pozostałych państw członkowskich udział dorosłych w Polsce w *long life learning* jest niski. Aktywność edukacyjna w tej grupie jest silnie zdeterminowana wiekiem i miejscem zamieszkania. Osoby starsze zdecydowanie rzadziej aniżeli młodsze uczestniczą w programach i przedsięwzięciach edukacyjnych. Równocześnie zdecydowanie większą aktywność – szczególnie w kształceniu formalnym – wykazują mieszkańcy miast.

Rys. 2. Osoby w wieku 25-64 lata w Polsce według uczestnictwa w kształceniu formalnym, nieformalnym i pozaformalnym oraz wieku w 2006 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Kształcenie dorosłych*. GUS, Warszawa 2008.

W opracowaniu GUS *Kształcenie dorosłych* z 2008 roku nieco odmiennie, aniżeli w *Strategii rozwoju kształcenia ustawicznego*²¹, zdefiniowano kształcenie nieformalne i pozaformalne. Z punktu widzenia ogólnej oceny aktywności edukacyjnej osób starszych w Polsce, co jest pośrednim celem niniejszego opracowania, te różnice definicyjne nie mają większego znaczenia.

Tabela 2

Definicje podstawowych form kształcenia – ujęcie Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz Głównego Urzędu Statystycznego

	Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego	Kształcenie dorosłych
Kształcenie formalne	System kształcenia oparty na stałych pod względem czasu i treści nauki formach prowadzący od nauczania początkowego do uniwersytetu.	Edukacja w systemie formalnym obejmuje naukę w systemie szkolnym – na poziomie szkoły podstawowej, gimnazjum, zasadniczych szkół zawodowych, szkół średnich ogólnokształcących, zawodowych, szkół policealnych, jak również kształcenie na poziomie studiów wyższych i doktoranckich. Związana jest z regularną formą nauki. Kształcenie prowadzone jest przez instytucje szkolne i edukacyjne, publiczne i niepubliczne, uprawnione do nauczania.

²¹ *Strategia kształcenia ustawicznego do roku 2010*. Dokument opracowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu i przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 lipca 2003 r., <http://www.men.gov.pl/>, dostęp: 10.10.2010.

cd. tabeli 1

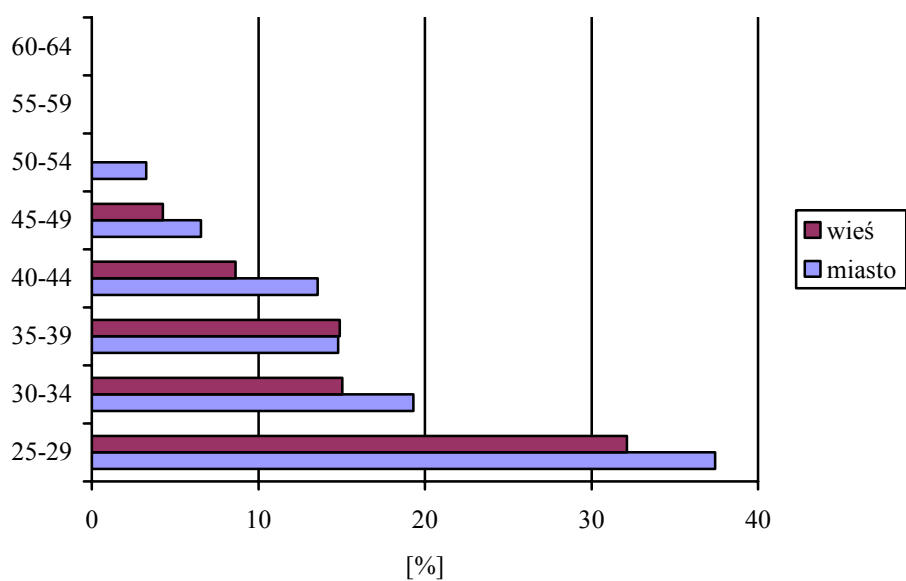
Kształcenie nieformalne	Świadoma i zorganizowana działalność kształcąco-wychowująca prowadzona poza ustanowionym formalnym systemem szkolnym, umożliwiającą określoną grupie uczestników osiągnięcie założonych celów kształcenia.	Jest to samodzielne uczenie się respondenta w celu uzyskania wiedzy lub doskonalenia umiejętności. Samokształcenie w odróżnieniu od kształcenia formalnego i pozaformalnego powinno odbywać się bez udziału nauczyciela. Kształcenie tego rodzaju odbywa się również poza zorganizowanymi formami edukacji szkolnej i pozaszkolnej.
Kształcenie pozaformalne	Trwający przez całe życie, niezorganizowany i niesystematyczny proces nabywania przez każdego człowieka wiadomości, sprawności, przekonań i postaw na podstawie codziennego doświadczenia oraz wpływów wychowawczych otoczenia.	Udział w edukacji poza systemem formalnym obejmuje wszelkie zorganizowane działania edukacyjne, które nie odpowiadają definicji edukacji szkolnej, tzn. nie są one zapewnione poprzez formalne instytucje szkolne. Dotyczy ono wszystkich rodzajów doksztalcenia i szkoleń poza systemem szkolnym, w których dana osoba uczestniczyła w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Kształcenie takie prowadzone jest zazwyczaj w formie kursów, szkoleń, instruktaży (w miejscu pracy lub poza nim), seminariów, konferencji lub wykładów, na które respondent zgłosił się i w których uczestniczył.

Źródło: *Strategia kształcenia ustawicznego do roku 2010*. Dokument opracowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu i przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 lipca 2003 r., <http://www.men.gov.pl/>, dostęp: 10.10.2010 oraz *Kształcenie dorosłych*, op. cit.

W Polsce osoby powyżej 45. roku życia rzadko uczestniczą w jakiegokolwiek formie kształcenia – mniej niż 30% deklaruje taką aktywność. W grupie osób powyżej 60. roku życia wskaźnik ten spada do około 15%.

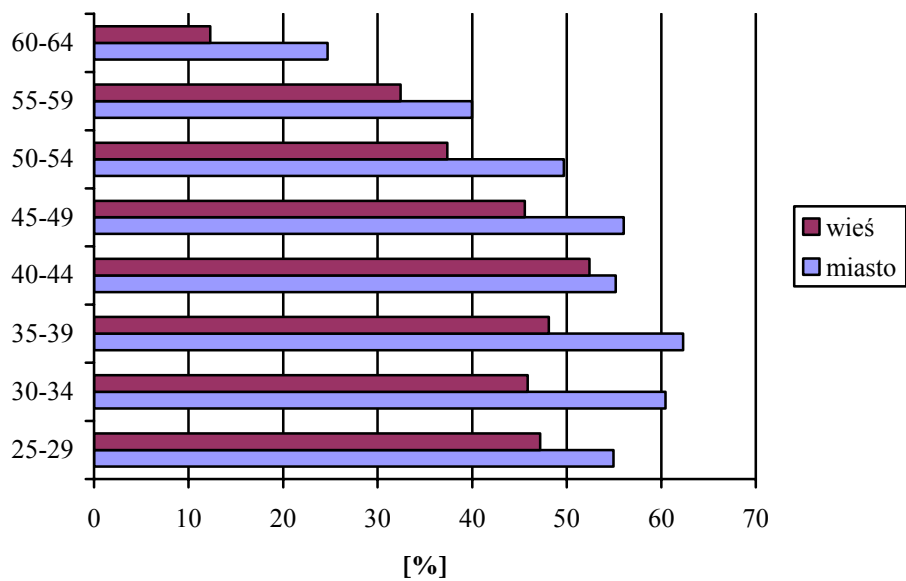
W kształceniu formalnym nie uczestniczą w ogóle osoby powyżej 50. roku życia z obszarów wiejskich oraz osoby powyżej 55. roku życia z obszarów miejskich.

Istotne ze względu na kryterium miejsca zamieszkania są także różnice w udziale osób starszych w kształceniu pozaformalnym. Zdecydowanie częściej ze zorganizowanych form kształcenia poza systemem formalnym (kursy, szkolenia itp.) korzystają osoby mieszkające w miastach. W dużej mierze jest to efektem mniejszej dostępności tego typu ofert kształcenia na obszarach pozamiejskich. Oferty kształcenia skierowane do osób w najstarszej grupie – w tym w ramach uniwersytetów trzeciego wieku – obecne są przede wszystkim w miastach dużych i średniej wielkości, przy aktywnie rozwijających się ośrodkach akademickich.

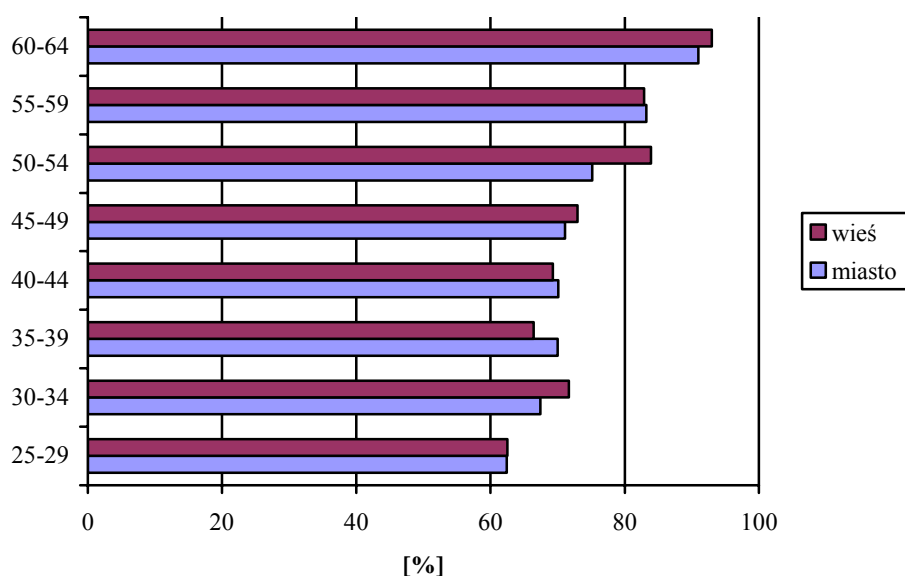
Rys. 3. Osoby w wieku 25-64 lata w Polsce według uczestnictwa w kształceniu formalnym oraz miejsca zamieszkania w 2006 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Kształcenie dorosłych*, op. cit.

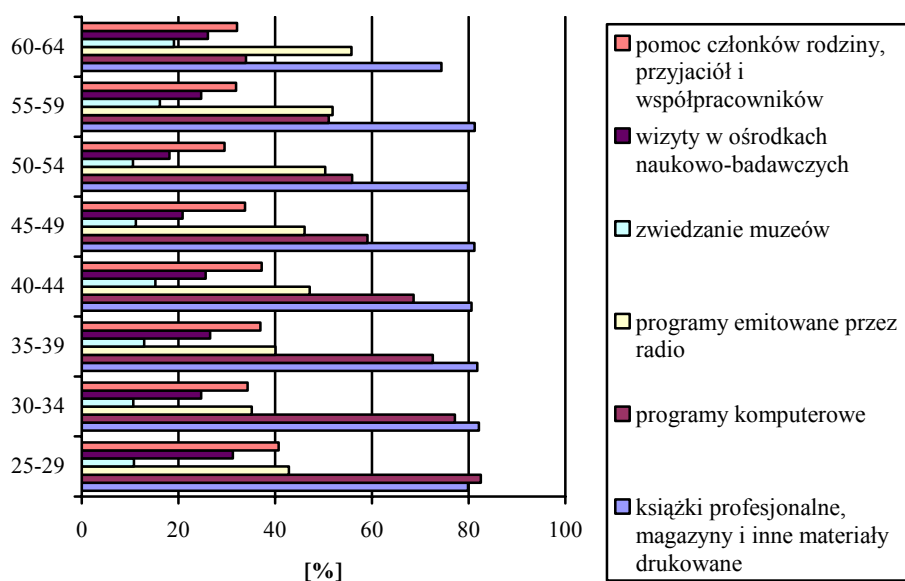
Rys. 4. Osoby w wieku 25-64 lata w Polsce według uczestnictwa w kształceniu pozaformalnym oraz miejsca zamieszkania w 2006 roku

Źródło: Ibid.

Rys. 5. Osoby w wieku 25-64 lata w Polsce według uczestnictwa w kształceniu nieformalnym oraz miejsca zamieszkania w 2006 roku

Źródło: Ibid.

Rys. 6. Osoby w wieku 25-64 lata w Polsce według wykorzystywanych form w samokształceniu w 2006 roku

Źródło: Ibid.

Dużą aktywnością wykazują się Polacy w zakresie samokształcenia (kształcenia nieformalnego) i – jak pokazują wyniki badań – wzrasta ona wraz z wiekiem. Ponadto nie wykazuje zróżnicowania ze względu na miejsce zamieszkania: równie często w kształceniu nieformalnym uczestniczą mieszkańcy miasta i wsi.

Wśród najczęściej wymienianych metod wykorzystywanych w samokształceniu dorosłych są: studiowanie literatury fachowej, programy komputerowe oraz programy emitowane przez radio. Wyraźnie różnią się jednak metody wykorzystywane przez osoby w wieku 25-50 lat oraz powyżej 50. roku życia. W drugiej grupie wzrasta udział programów radiowych jako sposobu samokształcenia, zmniejsza się natomiast wykorzystywanie programów komputerowych. Wiąże się to z nadal niskim poziomem umiejętności obsługi komputera i Internetu czy szerzej – nowoczesnych technologii komunikacyjnych – przez osoby starsze w Polsce.

Podsumowanie

Udział osób starszych w przedsięwzięciach edukacyjnych jest jednym z wymiarów koncepcji *active ageing*. W Polsce aktywność edukacyjna osób z najstarszych grup wiekowych jest niezadowalająco niska, znacznie niższa aniżeli w innych państwach europejskich. Obniżająca się wraz z wiekiem jakość życia, gorsza pozycja na rynku pracy czy słabnąca pozycja społeczna osób starszych to tylko niektóre konsekwencje ich niskiego poziomu wiedzy i umiejętności.

Aktywizacja edukacyjna Polaków wymaga działań przede wszystkim systemowych i długookresowych:

- skierowanych do wielu grup docelowych: osób starszych, młodzieży, przedsiębiorców i pracodawców, instytucji społecznych i edukacyjnych, czy wreszcie podmiotów wspierających rozwój rynku pracy,
- oddziałujących na świadomość – zarówno osób starszych, jak również pozostałych grup – że edukacja jest podstawowym filarem kształtowania jakości życia,
- koncentrujących się na kształtowaniu i dostarczaniu właściwej oferty edukacyjnej, odpowiadającej potrzebom i możliwościom osób starszych w wymiarze merytorycznym, metodycznym, organizacyjnym i finansowym,
- przebiegających równocześnie na wielu poziomach (krajowym, regionalnym, lokalnym), wzajemnie uzupełniając się,
- rozwijających nowoczesną kulturę edukacyjną.

W kontekście przemian cywilizacyjnych zachodzących w ostatnich latach wydaje się, że włączenie osób starszych w główny nurt procesów społeczno-gospodarczych jest jednym z kluczowych wyzwań dla Polski na kolejne dekady.

Edukacja, a raczej rozwój aktywności edukacyjnej osób starszych, może to znacznie ułatwić.

THE OLDER PEOPLE'S TRAINING IN CONCEPT OF ACTIVE AGING

Summary

Since the beginning of the twentieth century in Europe a process of aging is hastening. Initially the demographic transformation focused on the „old EU”, now it is affecting the countries of Central and Eastern Europe, including Poland.

Poland has exceeded the threshold of *demographic old age* in 1967. In 2010, the share of people aged over 65 in the total population of country amounted to about 13%. OECD forecasts show that in the year 2050 the elderly population (over 65 years old) will constitute 50% of the Polish population.

The European Union and national governments face the challenge of mitigating the socio-economic effects of population aging.

At EU, national and regional levels there are implemented the programs of active aging, affecting the elderly in the following dimensions: professional, social and individual. They are addressed primarily to the elderly, but also to other target groups. They counteract the ageism and build the awareness of demographic changes' processes.

Education is an extremely important aspect of active aging. It performs two vital roles: delaying the individuals aging process, and furthermore, facilitates adaptation to old age. The essence of the article is to present the concept of active aging, and education functions it that. The study presents the educational activity of the elderly in Poland, too.